

Resztoratív technikák alkalmazása a fegyelmi eljárás során

Cikkünk megírásával az volt célunk, hogy megismertessük a helyreállító igazságszolgáltatás azon elemeit, módszereit, melyeket a büntetés-végrehajtási munka során hatékonyan használhat fel a fogvatartottakkal foglalkozó személyi állomány annak érdekében, hogy a mindennapi munka során tapasztalható együttélési és magatartási problémákat képesek legyenek kezelni. Ezek az eljárások hosszú távon a fogvatartottak pozitív irányú személyiségbeli változását eredményezhetik, ily módon csökkenthetik az intézetekben előforduló fegyelmi eljárások számát.

A rezstoratív szemlélet elterjedése

A kárhelyreállító (rezstoratív) igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási módszer, amely a bűncselekmény következtében az egyén és a közösség által elszenvedett károk helyreállítását célozza. A rezstoratív szemlélet a szabályok megszegését konfliktusként értelmezi, mely konfliktus az elkövető és a közösség egy vagy több tagja között áll fenn. A konfliktus rendezését a több évszázada jellemző retributív, azaz megtorló eszközök alkalmazása helyett az okozott kár és a közösségen belül megrendült egyensúly és harmónia helyreállításával kívánja elérni. A folyamat során kiemelt jelentőséggel bír a kárt okozó személy részéről az önkéntes részvétel, az okozott kár elismerése – legyen szó akár anyagi, akár lelki sérelemtől –, továbbá a sérelem helyreállítására vonatkozó szándék. A rezstoratív eljárások nem bírálják, nem ítélik meg, hanem megoldást keresnek a problémára, pontosabban fogalmazva: egy vagy több képzett személy irányításával kívánják a feleket kölcsönös megegyezésre sarkallni. A megegyezés elérése érdekében a rezstoratív technikák megkísérlik az érintettek minél szélesebb körét bevonni az eljárásba, így a levezetésért felelős, megfelelően képzett személy (facilitátor, mediátor, koordinátor) képes úgy irányítani a folyamatot, hogy – a közösség és az elkövető szükségleteit, elvárásait is figyelembe véve – a közösségen belüli kapcsolatok helyreállítására, megerősítésére hosszú távú, minden részt vevő fél részéről elfogadható megállapodás szülessen.

A helyreállító igazságszolgáltatás három alapvető modellje – Paul McCold szerint – a mediáció, a beszélőkör és a konferencia-megbeszélés. A modellek hatottak egymásra és magukba építettek más módszereket is, de önálló forrásból alakultak ki. A beszélőkör és a konferenciamodell esetében a résztvevők száma és szerepe között van érdemi eltérés, tekintve, hogy a beszélőkör jellemzően a közösség tagjait foglalja magába, a konferenciamodell azonban lényegesen nagyobb létszámú, nem közvetlenül érintett személy bevonását feltételezi, akiknek szerepe a problémamegoldás terén nagyon fontos, mivel szakmai segítséget nyújtanak egy

esetlegesen a konferencia során felmerülő kérdés előmozdításában. A beszélőkörmodellek esetében az áldozat, az elkövető, a támogatóik, a közösség tagjai, valamint az igazságszolgáltatás képviselői együtt, egy körben ülve teremtik meg a konszenzust az ítélekezéstről, közösen tárják fel a sérelmeket, és együtt határozzák meg a bűnismétlés megelőzéséhez szükséges lépéseket, míg a konferencián az áldozat, az elkövető, az őket támogatók, a közösség tagjai, referenciaszemélyek, a hatóság képviselői, segítő szakemberek (szociális munkások, pedagógusok, pszichológusok) és az érintett közösség egyéb képviselői vesznek részt.

A büntetés-végrehajtás jelenleg nem rendelkezik olyan létszámú és képzettségű szakembergárdával, amely az imént említett foglalkozásokat magabiztosan, sikeresen le tudná vezetni. Ennek fő oka, hogy az erre irányuló képzés bonyolult, gyakorlati részvételt kíván meg, továbbá komoly előkészületek szükségesek, melyek elmaradása, vagy nem kellő alapossága végérvényesen eldöntheti a konferencia kimenetelét. Természetesen emiatt van szükség a civil szervezetek és szakemberek bevonására. Mindkét módszer kipróbálására került már büntetés-végrehajtási keretek között több intézetben, a konferenciamodell alkalmazása először 2007–2008-ban Negrea Vidia vezetésével Balassagyarmaton valósult meg, hosszú előkészületek után, családi döntéshozó csoportkonferencia (CSDCS) formájában, melynek eredményein felbuzdulva az intézet azóta több, sikeresnek értékelt konferenciamegbeszélést is szervezett civil szervezetek és közreműködők bevonásával.

Nem elhanyagolható a beszélőkör és a konferencia-megbeszélés intézményének jelentősége, azonban cikkünkben elsősorban a mediációval – mint a büntetés-végrehajtási keretek között a relatíve legkevesebb szakmai ráfordítással a legnagyobb hatás elérésére alkalmas módszerrel – foglalkozunk.

A mediációs eljárás az 1970-es években Kanadában kísérleti programként jelent meg, majd az Egyesült Államok átvette az évtized közepén. Európa nyugati államai (Norvégia, Finnország, Ausztria, Franciaország, Németország és az Egyesült Királyság) a 80-as évek elejétől kezdték alkalmazni, mára pedig a legtöbb európai ország büntetőeljárásának valamely szakaszában fellelhető a módszer.

Hazánkban a 90-es évek elején jelentek meg az első elméleti értekezések a résztoratív konfliktuskezelés és a mediáció alkalmazásának lehetőségéről. A 2000-es évek második felére a szakma mellett már több civil szervezet is támogatta a résztoratív szemlélet térnyerését, melynek köszönhetően 2006-ban bekerült a büntetőeljárás törvénybe a közvetítői eljárás alkalmazásának lehetősége. A fellelhető források tanúbizonysága alapján a közvetítői eljárások mintegy 80%-os arányban képesek a viták békés, eredményes, a két fél megegyezésével záródó rendezésére négy hónapos időtartamon belül.

A Társadalmi Bünmegelőzés Nemzeti Stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat – az európai uniós ajánlásokkal összhangban – a kárhelyreállító igazságszolgáltatás elveinek érvényesítése mellett kötelezte el magát a bűnismétlések megelőzése érdekében. Az Országos Bünmegelőzési Bizottság 2004 óta folyamatosan támogat olyan projekteket, melyek a bv. intézetekben fogva tartott bűnelkövetők reintegrációját szolgálják, és amelyeknek központi eleme a közösség érdekét szolgáló tevékenység, a készségfejlesztés, szakképzés illetve az

ezeket működtető szervezetek és intézmények közötti együttműködési hálózatok kiépítése. 2009-ben a Partners Hungary Alapítvány az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium megbízásából nyolc bv. intézet bevonásával bonyolított le mediációs programot. A program elsődleges célja az volt, hogy a bv. intézetek megismerjék és használják az alternatív konfliktuskezelési technikákat, elsősorban a mediációt. A programban részt vevő szakemberek képzés keretében elsajátították a módszer elméletét, elemeit és gyakorlatot szerezhettek a tréningek során. A képzés a Partners Hungary Alapítvánnyal együttműködve a közelmúltban folytatódott, így remélhetően hamarosan a legtöbb büntetés-végrehajtási intézet rendelkezni fog a mediáció lebonyolítására alkalmas, megfelelő ismeretekkel rendelkező személyi állományi tagokkal. A magyar bv. intézetekben a helyreállító igazságszolgáltatási eljárások közül reintegrációs eszközként alkalmazzák a közösség számára nyújtott jóvátételt, valamint a családi kapcsolatok helyreállítását, konfliktuskezelési eszközként pedig elsősorban a mediációs eljárások vannak jelen (ezek száma a legmagasabb).

A MEREPS-projekt

A MEREPS a „Mediation and Restorative Justice in Prison Settings”, azaz a „Mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtásban” című, az Európai Bizottság Criminal Justice programja által támogatott pályázati projekt nevének rövidítése, mely az Országos Kriminológiai Intézet és a Foresee Kutatócsoport együttműködésében valósult meg. A programban két büntetés-végrehajtási intézet, a Balassagyarmati Fegyház és Börtön, valamint a Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézete (Tököl) vett részt.

A projekt hazánkban 2009 és 2012 között zajlott le, mely a mediáció és a többi resztoratív eljárás szerepét és lehetőségét vizsgálta börtönkörnyezetben, a súlyos bűncselekmények elkövetőit és áldozatait fókuszba állítva. A projekt céljait az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

- megvizsgálni a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazhatóságát a büntetés-végrehajtási rendszerben;
- feltérképezni a büntetés-végrehajtási személyzet, az elítéltek és a lakosság ezzel kapcsolatos attitűdjeit;
- képzést nyújtani az igazságügyi és büntetés-végrehajtási személyzet számára az alkalmazható börtönmediációs szolgáltatásokról;
- kidolgozni a működő technikákat (mediáció, facilitáció, körök, egyéb resztoratív technikák stb.), a jó gyakorlatokat és a sztenderdizálható eljárásokat; valamint elősegíteni az érintett szakemberek közötti tapasztalat- és információcserét és a jövőbeni együttműködéseket.

Mindezek empirikus kutatással és kísérleti programmal egybekötve, hazai és nemzetközi szinten valósultak meg.

A kutatások során számtalan – szakmai szemmel támogatandó – megállapítás született, mely a folyamatok és a végrehajtás zökkenőmentességét hivatott szolgálni. A kutatások során készült több száz oldalas, ingyenesen hozzáférhető ta-

nulmányok és kézikönyvek hasznos és gyakorlatias tanácsokkal, kidolgozott módszerekkel látják el azokat a személyeket, akik a konfliktuskezelés irányítójaként tevékenykednek. Osztatlan véleményem, hogy a levezetésért felelős személy képzettsége döntően képes befolyásolni a folyamat eredményét. Ugyanakkor megállapítást nyert, hogy a folyamat irányításával megbízott személy kiválasztása is döntő jelentőségű. A személyi állomány azon tagjai, akik a fogvatartottakkal gyakori kapcsolatban állnak – például az érintett fogvatartottak nevelője – szerepkonfliktusba kerülhetnek, amely megnehezíti, ellehetetleníti a mediációt. Ugyancsak a zárt környezeti sajátosságok közé tartozik a fogvatartottak közötti „elméleti egyenrangúság”, viszont a mediáció egyik alapfeltétele, hogy a felek egyenrangúak legyenek. Az „elméleti egyenrangúság” alatt értendő a fogvatartottak közötti – a személyi állomány számára nem mindig pontosan feltérképezhető – hierarchia problematikája, melynek következtében kibillenhet az egyensúly a konferencia során, vagy megrendezett előadássá alakíthatja a párbeszédet. Ennek kiszűrésére megfelelően alapos, körültekintő előkészítő munka vár a közvetítőre.

A program – felismerve a jelenlegi realitásokat – a büntetés-végrehajtási intézeteken belüli konfliktuskezelésre, illetőleg a konfliktusok elmélyülésének megelőzésére korlátozódott és bizonyította, hogy mind a börtönközösségek, mind a fogvatartottak részéről van igény a továbblépésre, amelynek feltétele a börtönmediációt támogató jogszabályi környezet megteremtése.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az elkövető és a sértett találkozási a börtönközösségek között pozitív eredményeket hozhat és elősegítheti az elkövető reintegrációját, valamint a sértett megnyugvását. A felnőtt elítéltek körében a mediáció akkor hatékony igazán, ha érezhető az elkövető őszinte megbánása. Ez a fiatalok esetében életkoruk és szocializációjuk miatt háttérbe szorul, valamint ritkább a bocsánatkérés szándéka is. Esetükben a közösség számára nyújtott munka a kézenfekvőbb megoldás. A gyakorlatok során azonban több más szempontot és tényezőt is – mentális állapot, vallásosság, családi állapot, iskolázottság, stb. – figyelembe kell venni.

A Balasagyarmati Fegyház és Börtönben működtetett kísérleti programból az is kiderül, hogy hazánkban a resztoratív technikáknak elsősorban a fogvatartottak családtagjaikkal való kapcsolata megerősítésében, illetve a börtön belső konfliktusainak feloldásában van szerepe. Ilyenek a fogvatartottak közötti konfliktusok is. A projekt arra is rávilágított, hogy a helyreállító technikák alkalmazása során az érintettek meg tudnak nyílni, képesek előadni sérelmeiket, kifejezni érdekeiket, szükségleteiket, illetve felelősséget vállalnak a tetteikért. Ezekon felül pedig keresik a mindenki számára megnyugtató megoldást.

A közvetítői eljárás létjogosultsága a bv. intézeteken belül

Fegyelemsértést követ el az a fogvatartott, aki a büntetés-végrehajtás rendjét szándékosan megszegi, más fogvatartottat fegyelemsértés elkövetésére szándékosan rábír, vagy más fogvatartott részére fegyelemsértés elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt.

Magyarországon a 2015. január 1-én hatályba lépett 2013. évi CCXL törvény alapján a fogvatartottak jutalmazása és fenytése során – a reintegráció érdekében – már lehetőség van alkalmazni a resztoratív irányelveket és egyes módszereket a büntetés-végrehajtás intézményeiben is.

Az elítéltek fegyelmi ügyeinek alternatív módon történő rendezését szolgálja az újdonságként bevezetett közvetítói eljárás. Ennek segítségével a fegyelmi jogkör gyakorlója megszüntetheti az eljárást, illetve a fenytés végrehajtását is felfüggesztheti, amennyiben az elítélt részt vesz a közvetítói eljárásban. Az eljárás eredményeként a sértett és az elkövető között olyan írásba foglalt megállapodás jön létre, amely tükrözi az elkövető tevékeny megbánását. Nagyon fontos mindkét fél részéről az önkéntes hozzájárulás és részvétel, aminek hiányában kérdéses a konfliktus megnyugtató rendezésének lehetősége. Amennyiben az egyenrangú félként kezelt sértett és elkövető közül bármelyik visszalép a közvetítéstől, a fegyelmi eljárás folytatódik. A törvény értelmében, amennyiben a sértett magatartása miatt hiúsul meg az elkövető által vállalt kötelezettség teljesítése, úgy a közvetítói eljárás továbbra is eredményesnek minősül és további fegyelmi eljárást nem kell az elkövetővel szemben lefolytatni.

A büntetőeljárásban és a civil társadalomban a mediáció két típusa – konfliktusfeloldó és kárhelyreállító – van jelen. A büntetés-végrehajtási kódex sorai konkrétan nevesítik, hogy lehetőség szerint törekedni kell az elkövető tevékeny megbánását megalapozó megállapodás elérésére. Leginkább célravezető, ha a fegyelmi eljárás során nem kíséreljük meg elhatárolni a két módszert, sokkal inkább azokat ötvözve kell a közvetítói eljárást lefolytatnunk, tekintve hogy a resztoratív szemlélet, valamint a büntetés-végrehajtási kódex vonatkozó előírásainak elsődleges céljai között a tevékeny megbánás szerepel. A büntetés-végrehajtási munka egyik alapja pedig a belső rend fenntartása, melynek szükséges eleme a fogvatartottak közötti konfrontáció minimálisra csökkentése.

A fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett cselekményeiről napi szinten hallunk. Nem szokatlan, hogy egy fogvatartott más fogvatartott-társától csekély vagy akár jelentős anyagi értékkel bíró dolgot eltulajdonít, erőszakkal elvesz, társát bántalmazza, sanyargatja, vagy kényszeríti bizonyos dolgok megtételére. Ezek a konfliktusok nem intézetspecifikusak, mindenhol jelen vannak. Más kérdés, hogy a személyi állomány az ilyen esetek hány százalékáról szerez tudomást.

A fogvatartottak által jelentett esetek általános kezelési módja a fegyelmi eljárás lefolytatása, a fenytés kiszabása, valamint az érintett fogvatartottak egymástól elkülönítése, mely hosszabb távon az agresszor bosszúállását, megtorló cselekedetét, valamint a sértett fogvatartott megbélyegzését, férfi voltának kétségbe vonását – ezáltal lelki megpróbáltatását – okozhatja. Amennyiben a sérelmet elszenvedett fogvatartott behódol az agresszornak és emiatt nem jelenti az esetet, úgy a gyengébb státuszú fogvatartottaknak is azt közvetíti: ez az egyetlen módja, hogy biztonságban érezhesék magukat, valamint, hogy tűnniük kell a megaláztatást a kivetettség elkerülése érdekében. A fogvatartottak egy része nem bízik a személyi állományban, egy részük pedig fél a társai általi kirekesztettségétől, ezért nem hajlandók segítséget kérni. Ez a folyamat öngerjesztő és az agresszor személyiségű fogvatartottak tevékenységének

térnyeréséhez vezet, melynek hosszú távú következménye rendszerint olyan súlyos cselekmény elkövetése, amely már nem rejthető el a személyi állomány elől.

A hasonló folyamatok kialakulásának megakadályozása terén nyújt segítséget a közvetítői eljárás alkalmazása, melynek során akár a legkisebb súlyú fegyelmi vétség, szabálysértés vagy bűncselekmény is a párbeszéddel történő rendezés színterére kerülhet.

A büntetés-végrehajtási kódex új rendelkezésével lehetőséget biztosít a fegyelmi jogkör gyakorlója számára az ún. „szemtől szembe” típusú konfliktuskezelésre. Ebben az esetben sikeres megállapodás elérése, valamint annak megvalósulása esetén az elkövető fél mentesülhet a fegyelmi felelősségre vonás alól. Olyan fogvatartottak esetében, akiknek a feltételes szabadságra bocsátása és a kitöltve történő szabadulása között akár több év is lehet, igen kedvező lehetőség a közvetítői eljárás, hiszen az ellenük indult fegyelmi eljárást a fegyelmi jogkör gyakorlója megszüntetheti. Fiktív példaként említhető egy fogvatartottak közötti, könnyű testi sértést megvalósító affér, mely esetben a fegyelmi eljárást hivatalból meg kell indítani, azonban a büntető feljelentés megtétele a sértett saját elhatározása alapján történik. Így egy, a személyi állomány által észlelt, csekély tárgyi súlyú pofozkodás – melyet esetleg az elkövetés után rövid időn belül meg is bánt az elkövető, és amely később közvetítői eljárásban kerülhet rendezésre – gyakorlatilag nem fenyegeti az elkövető „kedvezményének” elvesztését.

Összességében elmondható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben belüli mediáció a fogvatartottak között kialakuló viták, konfliktusok rendezésére jól alkalmazható. Ennek során az elkövető és a sértett fogvatartottat egyaránt egyenrangú félként kell kezelni. Fontos szempont, hogy az érintettek részvétele önkéntes legyen, továbbá az, hogy bármelyik fél bármikor kiléphet az eljárás során. Magát az eljárást egy pártatlan harmadik fél – mediátor – irányítja. A mediátor a büntetés-végrehajtási intézet állományának erre kiképzett tagja lehet, aki közreműködik a konfliktus rendezésében és egy megállapodás kidolgozásában. A megállapodás feltételeit nem a mediátor, hanem az érintett felek határozzák meg. Ez egy írásos megállapodás, amelyet minden résztvevő aláír és önként vállalja annak betartását. A megállapodás elmaradása vagy a hozzájárulás visszavonása esetén a fegyelmi eljárás lefolytatására kerül sor.

A Bv. kódex újítása fontos előrelépés a mediációs technikák alkalmazásának irányába, hozzá kell azonban tenni, hogy elkerülhetlenné teszi a büntetés-végrehajtási intézetek állományába tartozó, kijelölt személyek megfelelő képzését, valamint annak biztosítását, hogy a munkaidejük megfelelő arányát fordíthassák az egyes közvetítői eljárásokra, anélkül, hogy egyéb teendőik rovására menjen.

Arra mutatnak rá a kutatási tapasztalatok, hogy a mediációs technikákat sok esetben olyankor is érdemes lenne alkalmazni, amikor a fegyelmi ügyben a konfliktus a fogvatartott és a büntetés-végrehajtási intézet között merül fel, azonban ezt jelenleg jogszabály nem teszi lehetővé.

Egyebekben a Bv. kódex más jogszabályra utalja a fegyelmi eljárás rendjének szabályozását [170. § (6) bekezdés], a jövőben kiemelt figyelmet szükséges tehát fordítani a rendeleti szintű szabályozás tartalmának meghatározására.

A közvetítói eljárás jogszabályi háttere

A korábban hatályban lévő *11/1996. (X. 15.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak fegyelmi felelősségéről* nem biztosított lehetőséget a közvetítói eljárások alkalmazására, ez az újítás a 2013. évi CCXL. törvény sajátossága. Az eljárás részletszabályait a *14/2014. (XII. 17.) a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak fegyelmi felelősségéről* szóló IM rendelet tartalmazza. Cikkünk terjedelmi korlátai és az eljárás összetettsége miatt az utóbbi jogszabály rendelkezéseit nem idézzük.

A 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról a következő rendelkezéseket tartalmazza:

171. § (1) A fegyelmi jogkör gyakorlója az elítélt másik elítélt sérelmére megvalósított fegyelemsértése miatt indult eljárást megszüntetheti, a fenytítés végrehajtását felfüggesztheti, ha az elítélt közvetítói eljárásban vesz részt.

(2) A fegyelmi jogkör gyakorlója által, közvetítói eljárásra utalt ügyben az elítéltek közötti közvetítói eljárást a bv. intézet állományának erre kiképzett tagja folytathatja le.

(3) A közvetítói eljárásban arra kell törekedni, hogy a sértett és az elkövető között – az elkövető tevékeny megbánását megalapozó – írásbeli megállapodás jöjjön létre.

(4) A közvetítói eljárás csak a sértett és az elkövető önkéntes hozzájárulásával folytatható le.

(5) Az eljárásban a sértett és az elkövető egyenrangú felek, az eljárás során bármikor visszavonhatják a részvételre vonatkozó hozzájárulásukat, és a megállapodásra önként kell jutniuk.

(6) Hozzájárulás visszavonása, illetve megállapodás hiányában a fegyelmi eljárást, a fenytítés végrehajtását folytatni kell.

Esettanulmány a Balassagyarmati Fegyház és Börtönből

Az M. L. és N. G. között megvalósult közvetítói eljárás az első mediációk egyike volt az intézet falai között.

M. L. vékony testalkatú, világos bőrű, vörös hajú, fiatal férfi fogvatartott, első büntényes, akit a szerencsejáték-függősége vitt rá egy nagyobb, vagyon elleni bűncselekmény elkövetésére. Átlagos, tisztességes családból származik, akiknek tagjait lelkileg és anyagilag is megrendített L. cselekménye, de a büntetés töltése alatt is kitartottak mellette.

N. G. szintén vékony testalkatú, enyhe beszédzavarral küzdő, harmincas éveinek elején járó férfi fogvatartott, aki bűncselekményénél fogva a hierarchia leg-alján helyezkedik el. Az évek alatt viszont nagyon jó alkalmazkodási és túlélési képességekről tett tanúbizonyságot, büntetésének töltése jellemzően eseménytelenül zajlott. Egyedüli kapcsolattartója a külvilággal idős, beteg édesanyja.

A zárkán belüli konfliktus oka az volt, hogy M. L. úgy érezte, N. G. figyelme közeledni próbál felé olyan módon, amit ő nem szeretne. Bár nyílt agressziótól

esetükben nem kellett tartani, mindkét fél motivált volt a probléma békés megoldására, hiszen ellenkező esetben mindketten kikerülhettek volna a börtönviszonyok között is jónak, nyugodtnak mondható körletrészezől.

M. L. szerint korábban nem voltak problémáik, még haverkodtak, segítették is egymást. Viszont az utóbbi hetekben azt vette észre, hogy N. G. követi őt, figyel, bemegy a zuhanyzóba utána, és „úgy” bámulja, „olyan” jelzéseket küld felé. Számára ez zavaró, idegesítő, és nemkívánatos, hogy N. G.-vel „hírbe hozzák”.

N. G. az egyéni foglalkozás alatt elmondta, hogy zárkatársa emlékezteti őt egy korábbi barátjára, ezért vonzódik hozzá. Neki rosszul esik M. L. eltávolodása, hogy veszekednek, hiszen korábban jól megértették egymást, nem érti, most mi a baj.

A mediáción a két fogvatartott, a zárka képviselőjében a zárkafelelős és a személyi állomány két tagja vett részt: egyikük nevezettek nevelője, a másik nevelő pedig mediátori szerepben.

Az ülés alatt a két elítéltnak lehetősége volt elmondani egymásnak azokat a dolgokat, amiket már egyénileg is jeleztek. Mivel mindketten a normakövetőbb, kevésbé problémás elítéltek közé tartoztak, elhelyezésük ennek megfelelően számukra optimális volt. Tudták, amennyiben nem sikerül megnyugtatóan rendezni kapcsolatukat, nevelőjük a zárka rendje és nyugalma érdekében egyiküket vagy mindkettejüket elhelyezi onnan. A téma jellegénél fogva kezdetben mindkét fél zavarban volt, a helyzetet még kínosabbá tette nevelőjük jelenléte. Viszont a segítő mediátori visszajelzéseknek, támogatásoknak és nevelőjük nyitottságának köszönhetően sikerült egyezsége jutniuk, melyet írásba is foglaltak.

A megállapodás szigorúan szabályozta a köztük lévő kommunikációt, pl. a korábban közösen végzett, díjazás nélküli munkával járó teendőket megosztották, így zárkán kívül közös tevékenységük nem volt. N. G. vállalta, hogy nem követi M. L.-t a folyosóra vagy a zuhanyzóba, hanem megvárja, amíg az visszatér, továbbá lehetősége szerint nem tartózkodik egy légtérben sem vele. A zárkán belül pedig zárkatársaik fogják ellenőrizni, hogy a szigorúan formális kommunikáción túl N. G. ne „telepedjen rá” M. L.-re, aki cserében vállalta, hogy barátságosabb lesz, kevésbé indulatos, és nem veszekszik vagy szidalmazza N. G.-t mások előtt. Amennyiben bárki a zárkában úgy érzi, hogy a megbeszélteket nem tartják be, N. G. önként vállalta, hogy nevelőjüknek ezt jelzi és átköltözik egy másik zárkába.

Mindenki kapott egy példányt a megállapodásról, és a zárkába visszatérve egyet ki is ragasztottak a szekrényre. A helyzet átmenetileg rendeződött, minden érintett komolyan vette vállalásait, de néhány hét múlva egyéb okok miatt a két érintett közös elhelyezése megszűnt. M. L. számára ez volt az igazán üdvös megoldás, és képessé vált ismét többet és harag nélkül beszélgetni N. G.-vel, újból közös feladatokat vállalni anélkül, hogy saját – egyébként nem túl magas – presztízse sérült volna.

Az esettanulmányból is megállapítható, hogy a resztoratív technikák közül a mediáció alkalmazása az, ami – a büntetés-végrehajtás lehetőségeit ismerve – a legnagyobb létjogosultsággal rendelkezik a börtönben. Az előzetes információk beszerzése rendszerint nem igényel hatalmas időráfordítást, tekintve, hogy sok

minden a személyi állomány „orra előtt történik”, a részletekre pedig fény derülhet egy személyes meghallgatáson. A levezetéshez elengedhetetlen a képzett személy, és bár egyedül is levezethető a foglalkozás, azonban a személyi állomány és a fogvatartottak közötti viszonyt is figyelembe véve célszerű egy másik személyi állományi tag részvétele az esetleges holtponthokból való kiközlentéshez.

Jövőbeni feladat, hogy a fogvatartottak ismereteit bővítsük az eljárásról, mivel többnyire első hallásra idegenkednek a probléma nyílt megbeszélésétől, különösen azok a fogvatartottak, akik civil életükben is ahhoz voltak hozzászokva, hogy rövid úton, erőszakkal rendezzék konfliktusaikat.

Az utánkövetés mindenképpen ajánlott, mert így fény derülhet az egyes esetekben nem tisztázott, azonban azóta felmerült kérdésekre, problémákra, illetve a jövőbeni esetek során való feldolgozásukra, hasznosításukra.

Az esettanulmányban szereplő fogvatartottak személyisége nem mutatott hatalmas eltéréseket, mindketten képesek voltak belátni, hogy a probléma megoldása közös érdekük. A jogszabályi lehetőségek alkalmazásával – a fegyelmi fenyítés mellőzésének lehetőségével – felmerül a kérdés, hogy a fogvatartotti hierarchia két végpontján elhelyezkedő fogvatartott mediálása célszerű-e annak elkerülése érdekében, hogy fogvatartotti körökben a módszer vállalása mindössze a fegyelmi fenyítés elkerülését célozza. Ennek megítélése elsősorban a reintegrációs tisztek feladata, akik rendszerint számos információval rendelkeznek a fogvatartottak kapcsolati hálózatáról, így jó eséllyel ki tudják szűrni azokat az eseteket, amelyek valós eredménnyel nem kecsegtetnek.

Záró gondolatok

Összegzésként dr. Szűcs András legfőbb ügyészségi ügyész szavait idéznénk, mely gondolatok 2011-ben születtek és a mai napig helytállóak. *„A büntetés-végrehajtási mediáció intézménye még nem terjedt el széles körben a világon, és az is vitathatatlan, hogy kisebb eredményekkel kecsegtet, mint a büntetőeljárársban alkalmazott változata. Kevés példa áll előttünk, de a nyugat-európai megoldások tanulmányozása mellett a hazai kísérleti tapasztalatokra is érdemes odafigyelni. Kontinentális jogrendszerünk jellegzetességeire tekintettel Magyarországon alapvetően a »belga út« járható, tehát a büntetés-végrehajtási mediáció csak megfelelő jogszabályi háttér megteremtése esetén képzelhető el úgy, hogy ennek során figyelemmel vagyunk a hazai sajátosságokra is. A büntetés-végrehajtási mediáció nem kizárólagos üdvöztető módszer (mint ahogy a mediáció általában vagy a resztoratív igazságszolgáltatás sem az), alkalmazása önmagában nyilvánvalóan nem oldja meg végérvényesen a tradicionális büntetés-végrehajtással kapcsolatban felmerülő problémákat. Nem szabad azonban lemondanunk egy olyan eszközről, amely haszonnal szolgálhat az elkövetőknek, a sértettnek, az államnak és a társadalomnak egyaránt.”*

A resztoratív szemlélet a szabályszegést elsődlegesen az érintett személy és a közösség közötti konfliktusnak értelmezi. Az eljárás során az egyén motiválását és felelősségvállalását hangsúlyozza annak érdekében, hogy a károk feltérképezése és helyreállítása maradéktalanul és a legrövidebb időn belül megvalósulhasson. Ezek a technikák alapvetően heves érzelmeket eredményezhetnek, melyek

kezelése az hagyományostól eltérő, újszerű szakértelmet kíván. A büntetés-végrehajtás klasszikus működésébe történő bevonás más szemléletet és szabályozást igényel. A jogszabályi keret már rendelkezésre áll. Ezen túlmenően mindenképpen szükséges a módszereket alkalmazók felkészítése és ismereteik folyamatos bővítése, a tapasztalatok rendszeres megosztása annak érdekében, hogy az alkalmazott módszerek eredményességi mutatói folyamatosan javuljanak.

Irodalomjegyzék

- Budai István: Resztoratív technikák alkalmazása a büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 2014. 1. 38-43. o.
- Edgar, Kimmett – Tim Newell: *Restorative Justice in Prisons. A Guide to Making it Happen*. Winchester, 2006, Waterside Press.
- Fegyelmi eljárás a büntetés-végrehajtásban. A tisztességes eljáráshoz való jog a fogvatartottak elleni fegyelmi eljárásokban. Budapest, 2014, Magyar Helsinki Bizottság.
- Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás. Mediáció és résztoratív igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtásban. (Szerk. Barabás Tünde, Fellegi Borbála, Windt Szandra). Budapest, 2011, P-T Kiadó.
- Fellegi Borbála: *Út a megbékéléshez. A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon*. Budapest, 2009, Napvilág Kiadó.
- A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban. Konferenciakötet, 2010. Budapest, 2010, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium.
- Konfliktuskezelés elítéltekkel. Kézikönyv a mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazhatóságáról a büntetés-végrehajtásban. (Szerk. Barabás Tünde, Fellegi Borbála, Windt Szandra). Budapest, 2010, Foresee Kutatócsoport – Országos Kriminológiai Intézet.
- McCold, Paul: A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és gyakorlata. In: *Megebékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról*. (Szerk. Herczog Mária). Budapest, 2003, Család, Gyermekek, Ifjúság Kiemelten Közhasznú Egyesület. 55-133. o.
2013. évi CCXI. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 14/2014. IM rendelet (a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak fegyelmi felelőségéről)
- 11/1996. (X. 15.) IM rendelet (a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak fegyelmi felelőségéről)

Online források

<http://mereps.foresee.hu/about-mereps/?L=2\%27>

<http://mereps.foresee.hu/segedoldalak/news/467/2fcce1b597/213/?L=2\\\%27>